

Pyhäranta: Alhontien eteläpuoli Tuulipuistoinventointi 17.9.2013

Ulla Moilanen ja Kari Uotila

Muuritutkimus ky

Tiivistelmä

Pyhärannan kunnan alueella Alhontien eteläpuoleisella alueella tarkastettiin neljä PyhärantaTuuli oy:n suunnittelemaa tuulimyllyn paikkaa. Maasto kaikilla tarkastetuilla alueella on pääosin lohkareikkoista mäntyvaltaista metsää ja jäkälän peittämiä kallioalueita. Tuulimyllyjen sijoituspaikoiksi on suunniteltu korkeita, kallioisia mäkiä, joilta korkeuden perusteella olisi mahdollista löytää aikaisintaan nuoremmalle pronssikaudelle tai vanhemmalle rautakaudelle ajoittuvia röykkiöitä. Myös historiallisen ajan muinaisjäännökset saattaisivat tulla kysymykseen. Alhontien eteläpuolelle tarkastettuja kohteita oli yhteensä neljä. Vain yhdestä löydettiin historialliselle ajalle ajoittuva kiinteä muinaisjäännös: hyväkuntoinen viisikivinen rajamerkki, joka ajoittuu todennäköisesti 1700-1800-lukujen vaihteeseen. Rajamerkki on kasattu röykkiöksi, ja se merkkää Hirslahden ja Rohdaisten kylien välistä rajaa. Muilta tarkastetuilta kohteilta ei tehty rakentamiseen vaikuttavia havaintoja.

Sisällysluettelo

Arkisto- ja rekisteritiedot	3
1. Johdanto	4
2. Tutkittava alue	5
3. Läpikäytyt kohteet	6
3.1 Alhontien eteläpuoli	6
4. Yhteenveto	11
Lähteet	11

Arkisto - ja rekisteritiedot

Tutkimuskohde:	Pyhäranta
Tutkimuksen laatu:	Inventointi
Koordinaatisto:	ETRS-TM35FIN
Tutkimuslaitos:	Muuritutkimus ky
Työn suorittaja:	FM Ulla Moilanen
Kenttätyöaika:	17.9.2013
Tutkimuksen tilaaja / rahoittaja:	PyhärantaTuuli Oy
Aikaisemmat tutkimukset:	1964 Matti Huurre, inventointi
Alkuperäinen raportti:	Museoviraston arkisto
Kopiot:	PyhärantaTuuli Oy Museokeskuksen arkisto

1. Johdanto

Muuritutkimus ky suoritti Pyhärannassa Alhontien eteläpuolella muinaisjäännösinventoinnin uusien tuulivoimaloiden suunnitelluilla sijaintipaikoilla. Tilaaja on PyhärantaTuuli oy. Tilaajan edustajana projekteissa toimi Markku Suomi.

Pyhärannassa kenttätyö tehtiin 17.9.2013. Sää oli tuolloin pilvinen ja osittain sateinen. Maastossa oppaana toimi Markku Suomi. Pyhärannan kohteiden tarkastamisesta vastasi FM Ulla Moilanen. Raportin ovat kirjoittaneet Ulla Moilanen ja Kari Uotila. Tutkimuksen kustannuksista vastasi hankkeiden tilaaja.

FT Kari Uotila
Turussa 27.9.2013

FM Ulla Moilanen
Turussa 27.9.2013

2. Tutkittava alue

Tuulimyllyt on suunniteltu rakennettavaksi Pyhärantaan Alhontien eteläpuolelle neljään eri kohteeseen. Maasto kohteilla on pääasiassa kivikkoista ja kallioista havumetsää. Tuulimyllyjen sijoituspaikoiksi on suunniteltu korkeita, kallioisia mäkiä, joilta korkeuden perusteella olisi mahdollista löytää aikaisintaan nuoremmalle pronssikaudelle tai vanhemmalle rautakaudelle ajoittuvia röykkiöitä. Myös historiallisen ajan muinaisjäännökset saattaisivat tulla kysymykseen.

Suunniteltuun rakennusprojektiin kuuluu myös uusien teiden rakentaminen. Pääosin uudet tiet hyödyntävät olemassa olevia metsäteitä, joihin kohdistuu vain pientä perusparannusta. Muutettavat tiealueet ja uusien teiden suunnitelma-alueet tarkastettiin inventoinnin yhteydessä ja ne on merkitty karttaotteeseen (kartta 1).

Pyhärannan muinaisjäännöksiä on aikaisemmin inventoinut Matti Huurre vuonna 1964.

Pyhärannan kohteet sijaitsevat suhteellisen lähellä nykyistä merenrantaa, joten maankohoamisen vuoksi korkeimmat kalliot ovat pronssikauden lopulla sijainneet ulkosaaristossa. Kivikaudella Pyhärannan alue on ollut suurimmaksi osaksi meren peittämä (Huurre 1964: 3). Pronssikauden alussa näkyvissä ovat olleet kalliot, joiden nykyinen korkeus on noin 30 m mpy; pronssikauden loppupuolella puolestaan kalliot, joiden nykyinen korkeus on noin 20 m mpy.

Koska alueiden topografian perusteella niiltä potentiaalisesti löytyvät muinaisjäännökset ovat pääasiassa röykkiöitä tai muita kivirakenteita, käveltiin alueet läpi ja niiltä etsittiin merkkejä maan päälle näkyvistä muinaisjäännöksistä.

Pyhärannan kunnan alueella Alhontien eteläpuoleisella alueella tarkastettiin neljä suunniteltua tuulimyllyn paikkaa. Tarkastetut alueet nimettiin kirjaimilla A-D/Pyhäranta. Kohteista A-D sijoittuvat Pyhärannan Alhontien eteläpuolelle (kartta 1). Havaintoja muinaisjäännöksistä tehtiin vain kohteessa A/Pyhäranta. Maasto kaikilla tarkastetuilla alueella on pääosin mäntyvaltaista metsää ja jäkälän peittämiä kallioalueita.

3. Läpikäydyt kohteet

3.1 Pyhäranta, Alhontien eteläpuoli

Kartta 1. Tarkastetut kohteet on merkitty karttaan seuraavasti:

A – Kärinkallio (uusia havaintoja)

B, C, D, – (ei havaintoja)

Suunnitellut tielinjaukset punaisella.

A/Pyhäranta, Kärinkallio

Muinaisjäännöksen tyyppi: Rajamerkki (kivirakenteet, rajamerkit)

Keskikoordinaatti: 6772483.000, 200150.000 ETRS-TM35FIN

Ajoitus: Historiallinen (1700/1800-luku?)
Ehdotettu rauhoitusluokka: 2

Pyhärannan Kärrinkallio (vanhemmissa peruskartoissa Kärrikallio) sijaitsee Hirslahden ja Rohdaisten kylien rajalla, Alhonojan eteläpuolella, Enäjärven ja Hirslahden puolivälissä. Maasto on mäntymetsää ja mäen laki jäkäläpeitteistä kallioita.

Kärrinkalliolla sijaitsee hyväkuntoinen ja ulkomuodoltaan massiivinen rajamerkki (kuvat 1-3). Merkki on kalliopohjalle luonnokivistä kasattu röykkiö, muodoltaan suorakulmainen ja kooltaan noin 3 x 2,5 m. Rajamerkin keskellä on yksi suuri pystykivi ja kaikissa neljässä kulmassa pienempi pystykivi. Röykkiön kiveys on sammaleen ja jäkälän peitossa.

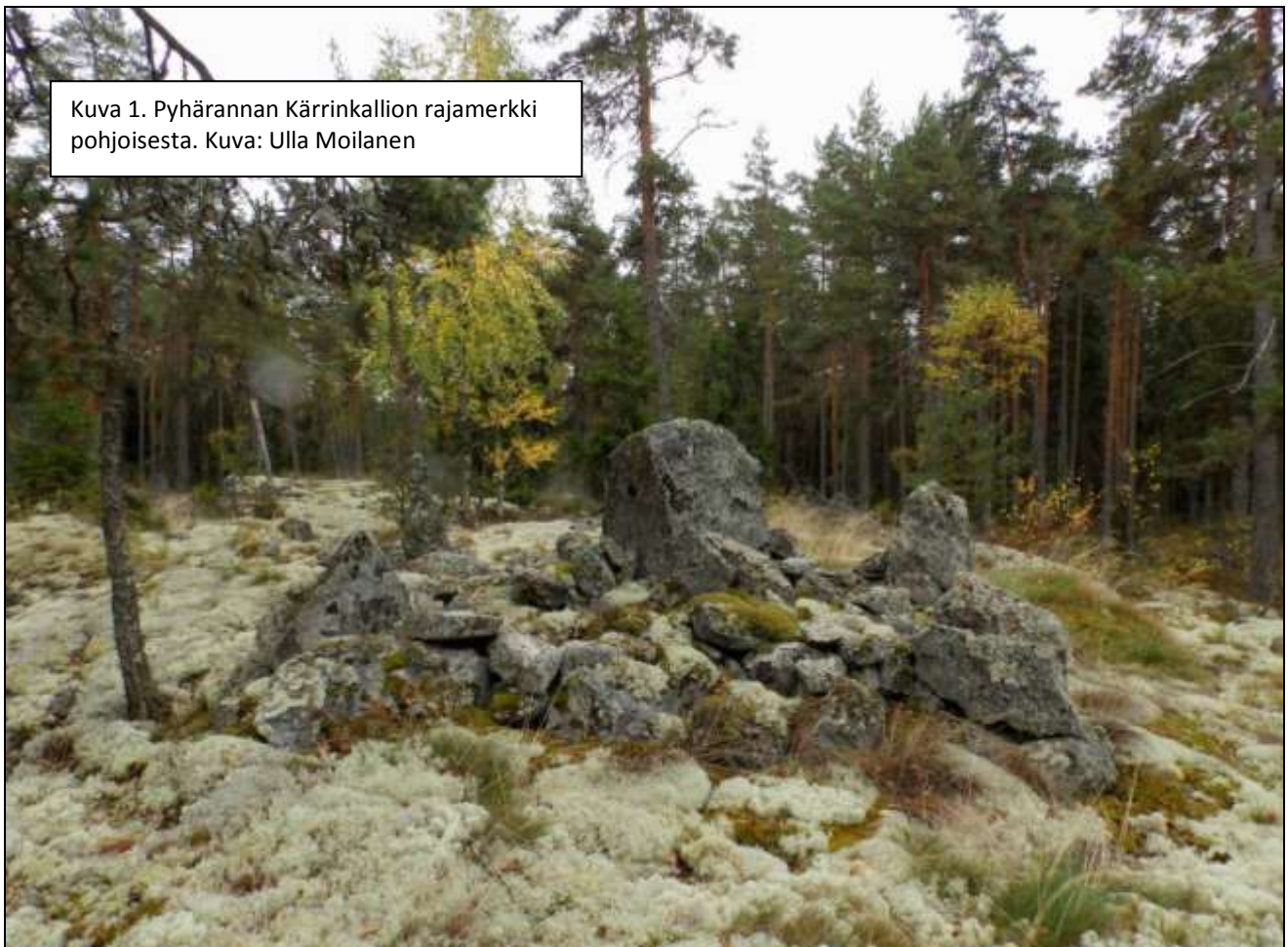
Ruotsissa tyyppin rajamerkistä käytetään nimitystä femstenarör. Vuonna 1691 Ruotsin Kuninkaallinen Maanmittauskonttori antoi tarkat ohjeet viisikivisen rajamerkin rakentamisesta ja edellytti keskelle ja kulmiin pystytettävien kivien olevan tarpeeksi suuret, jotta niiden nostamiseen vaadittaisiin useampi mies. Näin ne olisivat paremmin suojassa ilkeiltä. Sama rajamerkkien muoto on tosin ollut käytössä jo aiemmin, sillä jo Ruotsin keskiaikaisissa maanlaeissa määrättiin, että kylän tai ulkopalstan rajaa merkitsevässä rauniossa piti olla keskellä yksi pystykivi ja sen ympärillä neljä kiveä (Niukkanen 2009: 116). Rajamerkkiä rakennettaessa oli lisäksi tapana asettaa keskelle pystytettävän sydänkiven alle kuonaa, tiilimurskaa tai hiiltä merkiksi siitä, että röykkiö oli ihmisen rakentama (Norstedt & Norstedt 2007).

Rajamerkit on pystytetty kohtiin, joissa raja kääntyi tai joissa useampi rajalinja kohtasi. Kärrinkalliolla sijaitseva röykkiö on todennäköisesti Hirslahden ja Rohdaisten kylien välinen rajamerkki. 1800-luvun puolivälissä piirretyissä pitäjänkartassa (kuva 4) näkyy Hirslahden ja Rohdaisten kylien välinen raja, sekä rajan kulmapiste Kärrinkalliolla. Rajamerkin voisi olettaa olleen paikalla jo tuolloin, joten sen ikä on vähintään yli 150 vuotta. Merkki ajoittunee todennäköisimmin isojaon tai välittömästi sen jälkeiseen aikaan, sillä Rohdaisten kylän rajat määriteltiin tarkasti isojaossa 1780- ja 1790-luvuilla. Tätä ennen kylien välisten rajojen määrittely on perustunut pitkälti suullisiin sopimuksiin (Hormia 1939: 63). Kylien historia ulottuu keskiajalle. 1560-luvulla Hirslahden kylässä on ollut kahdeksan, Rohdaisten kylässä 18 verotilaa (Mäkelä et al. 1973: 9-10).

Vuoden 1569 veroluetteloiden mukaan kylät ovat kuuluneet Uudenkirkon Velluan eli Petäisten läänin Ylämaan verokuntaan (Hormia 1939: 18).

Vanhat kylien, pitäjien ja maakuntien rajamerkit ovat kiinteitä muinaisjäänköksiä, vaikka ne olisivat edelleen voimassa olevalla rajalinjalla (Niukkanen 2009: 117). Tuulimyllyn ja teiden rakentamisen vaatimat toimenpiteet tulee suorittaa riittäväällä etäisyydellä rajamerkistä, eikä niistä saa aiheutua sille haittaa.

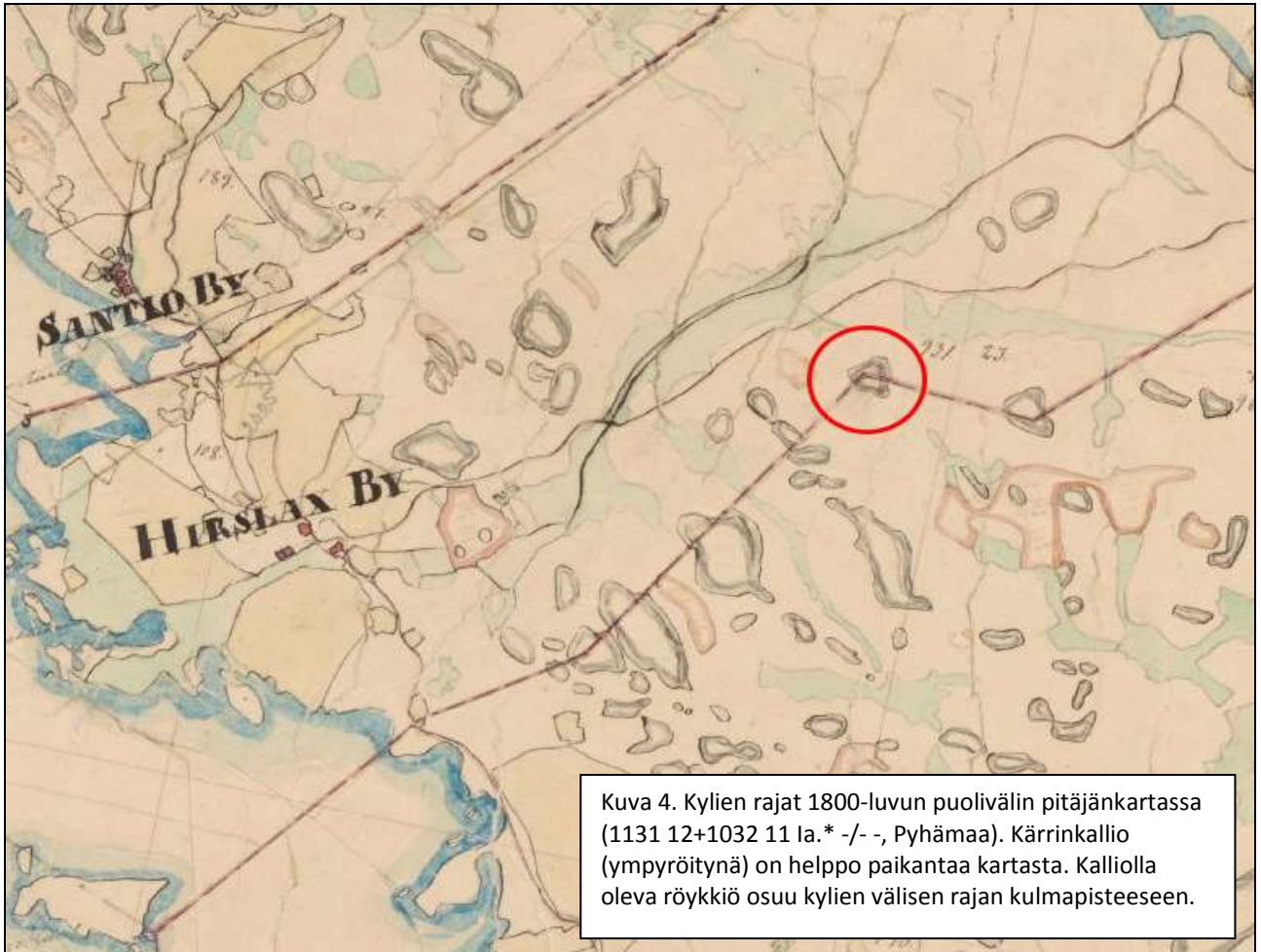
Kuva 2. Pyhärannan Kärrinkallion rajamerkki.
Kuva: Ulla Moilanen

Kuva 3. Pyhärannan Kärrinkallion rajamerkki.
Kuva: Ulla Moilanen

Kuva 4. Kylien rajat 1800-luvun puolivälin pitäjänkartassa (1131 12+1032 11 la.* -/- -, Pyhämaa). Kärrinkallio (ympyröitynä) on helppo paikantaa kartasta. Kalliolla oleva röykkiö osuu kylien välisen rajan kulmapisteeseen.

Kuva 5. Vuoden 1650 Turun läänin maakuntakartassa näkyvät Santtion, Hirslahden ja Rohdaisten (kartassa Rohdus) kylät, sekä Enäjärvi Rohdaisten kylän länsipuolella. (A2, Kansallisarkisto, MH MH1/57M 147/7 251:01)

B/Pyhäranta. Maasto havumetsää ja jäkälän peittämää kalliota. Kohteessa ei havaittu esteitä rakennustöille.

C/Pyhäranta. Aluskasvillisuus hyvin runsasta, ja siten alue erosi kasvillisuudeltaan muista tarkastetuista kohteista. Maasto havupuuta ja kivikkoista maapohjaa, jolla kasvaa pitkää heinikkoa. Kohteessa ei havaittu esteitä rakennustöille.

D/Pyhäranta. Jäkäläpeitteistä kallioita, jota ympäröi mäntyvaltainen havumetsä. Kallioilla havaittavissa muutamia viisarikiviltä vaikuttavia pystykiviä, jotka voivat merkitä tontin rajaa. Kohteessa ei havaittu uusia muinaisjäänöksiä.

4. Yhteenveto

Pyhärannan kunnan alueella Alhontien eteläpuolella tarkastettiin neljä suunniteltua tuulimyllyn paikkaa. Vain yhdestä kohteesta löydettiin historialliselle ajalle ajoittuva kiinteä muinaisjäänös: hyväkuntoinen viisikivinen rajamerkki, joka ajoittuu todennäköisesti 1700-1800-lukujen vaihteeseen. Rajamerkki on kasattu rökkiöksi, ja se merkkää Hirslahden ja Rohdaisten kylien välistä rajaa. Muilta tarkastetuilta kohteilta ei tehty rakentamiseen vaikuttavia havaintoja.

Lähteet

Painamattomat lähteet

Huurre, Matti (1964). *Pyhärannan kiinteät muinaisjäänökset*. Inventointikertomus. Museoviraston arkisto.

Painetut lähteet

Hormia, Yrjö (1939). *Pyhämaan-Pyhärannan 300-vuotisvaiheita*. Rauma.

Mäkelä, Anneli, Nordström-Salminen Eeva, Orrman, Eljas (1973). Suomen asutus 1560-luvulla. Kyläluettelot. *Helsingin yliopiston historian laitoksen julkaisuja no 4*. Helsinki.

Niukkanen, Marianna (2009). Historiallisen ajan kiinteät muinaisjäännökset. Tunnistaminen ja suojele. *Museoviraston rakennushistorian osaston oppaita ja ohjeita 3*.

Norstedt, Gudrun & Norstedt, Staffan (2007). [Landskapsgränsen mellan Ångermanland, Västerbotten och Åsele lappmark](#). Thalassa förlag.

Salo, Unto (1992). Projekt Lounais-Suomen rannikon varhaismetallikautiset hautarauniot. (Salo, Unto, Tuovinen, Tapani, Vuorinen Juha-Matti toim.) Luettelo Suomen rannikon hautaraunioista. *Karhunhammas* 14: 5-8 Turun yliopisto.